

Om oppgaven

Oppgaven er inspirert av reelle utfordringer knyttet til utviklingen av gjeng- og ungdomskriminaliteten i Norge, det som ofte omtales som "svenske tilstander".

Oppgaven reiser først og fremst spørsmål innenfor den sentrale politiretten, men også spørsmål om det tosporede system. Oppgaven åpner også for å kunne si noe om politirollen mer generelt. Disse temaene er hovedsakelig behandlet på følgende steder i pensum:

- Auglend, Ragnar og Henry John Mæland: Politirett, 3. utg. 2016, Oslo: Gyldendal, kap. 4 (s. 241-263)
- Fredriksen, Steinar og Kai Spurkland: Ordensjuss, 2. utg. 2019. Oslo: Gyldendal Juridisk, s. 36-45 (pkt. 1.6), 59-72 (pkt. 3.1-3.6), 78-79 (pkt. 3.8), s. 81-155 (kap. 4 og 5) og s. 167-189 (kap. 7).
- Greve, Ingvild og Gert Johan Kjelby: «I politi- og påtalerettens grenseland. Lovregulering av enkelte gråsoner mellom politioppgaver og påtaleoppgaver», i: Tidsskrift for strafferett nr. 4/2022, s. 355-373.

Alle temaene er gjennomgått på forelesninger.

Oppgaven er utformet slik at den kan besvares bare på grunnlag av pensumlitteraturen, men det er mulig å besvare oppgaven også med temaer som ligger utenfor pensum, eksempelvis bestemmelsene i pl. § 7a om visitasjon for å avdekke våpen, pl. § 13 om inngrep overfor barn, og strpl. fjerde del om tvangsmidler.

Det forventes ikke at kandidatene har kunnskap om bestemmelser i politiloven som ikke er omhandlet i pensum. Det forventes at studentene har en viss kjennskap til straffeprosesslovens regler om tvangsmidler fordi dette i noen grad er omhandlet i pensum, men det presiseres at faget politi- og påtalerett ikke krever at man har hatt faget straffeprosess. Det er presisert i oppgaven at man kan nevne temaer som ligger utenfor pensum, men at det ikke forventes noen nærmere drøftelse av det som ikke er omfattet av pensum.

Oppgaven legger opp til å teste kandidatenes kunnskap om de sentrale inngrepshjemlene i politiloven, både spørsmålet om *når* politiet kan gripe inn og *hvordan* politiet kan gripe inn. Oppgaven vil også teste kandidatenes evne til å anvende bestemmelsene på faktiske

situasjoner. Oppgaven legger også opp til å anvende de polisiære grunnprinsippene i pl. § 6 for å ta stilling til om politiet kan gripe inn, hvordan politiet skal gripe inn og hvor omfattende de aktuelle inngrepene skal være. I noen grad reiser oppgaven spørsmål om hvilket rettslig spor (politisporet eller påtalesporet) man befinner seg i.

Generelt om vurderingen

Oppgavene kan besvares på flere måter og det er ikke et krav at kandidatene er innom alle de rettslige løsningene som kan være aktuelle. Kandidatene bør prioritere de rettslige spørsmålene (eksempelvis de inngrepsmåtene) som er mest aktuelle. Hvis kandidatene kommer til konklusjoner som stopper videre drøftelser (eksempelvis at vilkårene for å gripe inn ikke er oppfylt) bør de innenfor rimelighetens grenser foreta subsidiære drøftelser (hvis hvilke tiltak de ville iverksatt hvis vilkårene var oppfylt).

På generelt grunnlag bør det gis uttelling for følgende:

- I hvilken grad kandidatene finner riktige inngrepshjemler.
- I hvilken grad kandidatene finner og drøfter de sentrale vilkårene for å anvende de aktuelle inngrepshjemlene (vilkårssiden).
- I hvilken grad kandidatene finner relevante inngrepsmåter/tiltak (virkningssiden) og vurdere lovligheten av disse.
- I hvilken grad kandidatene evner å drøfte kravene om nødvendighet og forholdsmessighet i pl. § 6.

Erfaringsmessig vil noen kandidater finne det utfordrende å tenke «praktisk» ved å identifisere-re aktuelle politirettslige tiltak som fremstår som hensiktsmessige i lys av det faktumet som beskrives i oppgaveteksten. De mest aktuelle tiltakene vil imidlertid ikke kreve spesiell kunnskap om politioperative forhold og de fleste tiltakene følger uansett direkte av ordlyden i pl. § 7. For å hjelpe kandidatene på vei nevner oppgaven en del tiltak som kan være aktuelle. Kandidatene bør ikke trekkes for å drøfte tiltak som er lite praktiske, så lenge de rettslige drøftelsene er gode.

God forståelse og bruk av prinsippene i § 6 bør honoreres. Dette gjelder selv om kandidatene bruker en annen terminologi og systematikk enn det som følger av § 6. Det som bør gi uttelling er:

- Kjennskap til kravet om nødvendighet, herunder at det består av to komponenter: et krav om bruk av minste middel og krav om egnethet.
- Kjennskap til kravet om forholdsmessighet, herunder at det er et selvstendig krav i tillegg til nødvendighetskravet og at det innebærer en avveining av fordeler og ulemper ved aktuelle inngrepsmåter.
- Evnen til å anvende nødvendighet og forholdsmessighet på faktum og vise hvordan disse kravene er styrende både for *om* politiet kan gripe inn, *når* og *hvor* politiet kan gripe inn - og ikke minst *hvordan* politiet kan gripe og "*hvor mye*" politiet kan bruke av et virkemiddel (intensitet).

Studenter som ikke foretar noen form for vurdering av nødvendighet og forholdsmessighet må trekkes betydelig for dette.

Erfaringsmessig vil studenter lese oppgaveteksten ulikt og legge inn forutsetninger som ikke nødvendigvis er tilsiktet. Det bør ikke trekkes for dette hvis studentene evner å finne de sentrale inngrepshjemplene og anvende dem på situasjonen.

Eksamen er en fire timers hjemmeeksamen hvor kandidatene har tilgang til alle hjelpemidler. Likevel slik at "Kandidater har ikke lov til å kommunisere om eksamensspørsmål eller dele notater eller deler av eksamensbesvarelser." Tiden som er til rådighet gjør at det ikke kan forventes inngående drøftelser av alle spørsmål. Kandidatenes evne til presentere det viktigste vil derfor bli testet. Kandidatene vil kunne bruke ChatGPT eller annen kunstig intelligens. For å redusere nytten av disse verktøyene er spørsmålene, også den mer teorigregete spørsmålet i del 2 gjort så konkret som mulig opp mot faktum i oppgaven.

Oppgave 1 - På patrulje med "Alfa30"

Generelt

Noen kandidater vil kanskje innledningsvis definere målet for oppdrag (dette er et trinn i en metode som er beskrevet i boka Ordensjuss, men er ikke pensum). Dette er ikke nødvendig, men kandidater som gjør dette på en fornuftig måte kan honoreres for det, fordi det legger premissene for de videre drøftelsene. Målet for oppdraget gir seg litt selv; å stanse og forebygge/avverge straffbare handlinger som blir begått av de kriminelle miljøene, herunder å hindre ytterligere rekruttering til miljøet. Det vil også være et mål å bidra til at nærmiljøet oppleves tryggere.

De gode kandidatene vil kunne problematisere om politiets innledende samtale med ungdommene i realiteten er et avhør, slik at de befinner seg i "påtalesporet" og at straffeprosesslovens krav knyttet til avhør må være oppfylt. Se særlig strpl. §§ 230 flg., Rt. 2003 s. 549 og Rt. 2003 s. 1814. Kandidatene forventes ikke å problematisere dette, men kan honoreres for å ha sett problemstillingen.

Noen kandidater vil kanskje innlede med å vurdere om aktuelle tiltak krever hjemmel i lov. De som gjør dette på en fornuftig måte kan honoreres for det, men er ikke nødvendig å drøfte dette fordi det er klart at alle de nevnte tiltakene krever hjemmel i lov.

Spørsmål 1

Har patruljen adgang til å holde tilbake ungdommen, og i så fall hvem av dem? Drøft om de rettslige vilkårene for tilbakeholdelse er oppfylt?

Her bør kandidatene finne pl. § 7 og stille spørsmålet om vilkårene for anholdelse er oppfylt. Spørsmålet henter klart om at vurderingen ikke nødvendigvis vil bli den samme for alle ungdommene. De kandidatene som ser at adgangen til anholdelse kan være ulik bør honoreres for det.

Kandidaten bør først drøfte om vilkårene for inngrep etter § 7 er oppfylt. Alle de tre inngrepssituasjonene i første ledd kan være aktuelle. Man kan drøfte om det at en ungdomsgjeng med synlig gjengtilknytning som "henger" på en T-banestasjon, og tilbyr hasj, i seg selv er "forstyrrelser av den offentlige ro og orden" eller "gir grunn til frykt for slike forstyrrelser" (§ 7 nr. 1). Det er mulig å argumentere for dette, men det beste vil nok være å konkludere med at det ikke er en ordensforstyrrelse. Også ungdom i belastede miljøer skal kunne bruke det offentlige rom uten at det skal regnes som en ordensforstyrrelse som gir politiet adgang til å gripe inn. En drøftelse med henvisning til "gjennomsnittborgerens toleransegrense"^[1] bør honoreres uavhengig av konklusjon.

Man kan drøfte om situasjonen åpner for å gripe inn "for å ivareta enkeltpersoners eller allmennhetens sikkerhet" (§ 7 nr. 2). Den relevante risikoen her er bruk av våpen som åpenbart vil omfattes av dette alternativet. Det sentrale spørsmålet etter dette alternativet er om det er tilstrekkelig grunn til å tro at det kan oppstå en slik sikkerhetstrussel. Dette omtales ofte som *konkretiseringskravet*.

Kravet innebærer *for det første* at det må være en viss grad av sannsynlighet for at det foreligger en inngrepssituasjon. Kravet er lavere enn det straffeprosessuelle sannsynlighetskravet "skjellig grunn". I forarbeidene brukes formuleringer som: "nærliggende risiko" og "Det er tilstrekkelig med en viss, ikke helt fjerntliggende, mulighet".^[2] *For det andre* innebærer konkretiseringskravet at mistanken må bygge på "objektive og etterprøvbare omstendigheter".^[3] *For det tredje* må risikoen i noen grad konkretiseres. I motivene til politiloven er det formulert slik at det må foreligge "en faktisk risiko bestemt i tid og rom".^[4] Kravet kommer ikke direkte til uttrykk i lovteksten, men er godt omtalt i pensum og på forelesninger og forutsettes kjent.

Den aktuelle sikkerhetstrusselen er at noen skal bli utsatt for vold. De gode kandidatene bør se at gjengens rykte og tidligere domfellelser ikke er tilstrekkelig til å oppfylle konkretiseringskravet, men at det kan gi mer tyngde til de konkrete forholdene man bygger vurderingen på. De relevante konkrete omstendigheten risikovurderingen bygger på er at noen i gjengen bærer stikkvest, at det er observert overlevering av et balltre og det at mange bære på bager/sekker når de "bare" skal en tur til sentrum. Det at mange i en belastet miljø er samlet på et tidspunkt og sted hvor vold ofte skjer kan også tillegges vekt. De gode kandidatene vil skille mellom de ulike ungdommene. Kravet vil klart være oppfylt for de som overleverte/mottok balltre, mens det er mer usikkert for de øvrige. For de yngste ungdommene kan man også reise spørsmålet om det å henge med en kriminell gjeng med våpen og narkotika i seg selv er en tilstrekkelig sikkerhetstrussel. De som ser dette poenget bør honoreres. Igjen er det gode drøftelser og ikke konklusjonen som er avgjørende.

Man kan videre drøfte om situasjonen åpner for å gripe inn for å "stanse eller avverge lovbrudd" (§ 7 nr. 3). De aktuelle straffbare handlingene vil være befatning med narkotika, bæring av våpen på offentlig sted og vold. Også for dette alternativet er det konkretiseringsspørsmålet som er avgjørende. Når det gjelder bæring av våpen finnes det en konkret og pålitelig observasjon, men denne gjelder et "våpen" (balltre) som det ikke er straffbart å ha med på offentlig sted (jf. strl. § 189). Når det gjelder bæring av kniv og skytevåpen så er det eneste grunnlaget man har den generelle kunnskapen om at mange i dette miljøet bærer våpen. Det oppfyller ikke konkretiseringskravet. Når det gjelder spørsmålet om det er tilstrekkelig holdepunkter for at det vil bli brukt vold, så blir dette den samme vurderingen som spørsmålet om det er fare for enkeltpersoner etter § 7 nr. 2. Observasjonene av stikkvest, balltre mv. er derfor avgjørende for konklusjonen.

Etter å ha drøftet vilkårssiden av § 7 bør kandidatene drøfte virkningssiden. I og med at oppgaven eksplisitt spør om adgangen til tilbakeholdelse er det bare tiltaket *anholdelse* i § 7 som er aktuelt. Dette bør kandidatene komme til uten omfattende drøftelser. Et spørsmål er imidlertid hvem som skal anholdes – alle eller bare utvalgte. Svaret på dette vil avhenge av hva kandidatene har konkludert med når det gjelder vilkårene for inngrep. Det er kravene om nødvendighet og forholdsmessighet i § 6 som vil være styrende for hvem som kan anholdes.

Hvis kandidatene har konkludert med at ansamlingen av ungdommer er en ordensforstyrrelse i seg selv vil det være nødvendig å anholde alle sammen. Hvis de derimot har konkludert med at inngrepsvilkårene knytter seg til noen av ungdommene – eksempelvis de som har stikkvest og/eller befatning med balltreet – bli spørsmålet annerledes. Det er argumenter for ikke å holde tilbake alle ungdommene. Forstyrreprinsippet, som innebærer at inngrep som hovedregel skal rettes mot den som er årsaken til at inngrepet må tas i bruk, taler for å skille mellom de ulike ungdommene. Dette prinsippet er ikke direkte omtalt i pensum men følger av en tolkning av pl. § 6 (det er mindre nødvendig og mer belastende å gripe inn overfor noen som ikke har gjort noe "galt"). I denne saken er det argumenter både for å anholde alle ungdommene og for bare å anholde utvalgte. Behovet for å få oversikt oversituasjonen er et argument for å anholde alle. De gode kandidatene vil se at det å velge å være en del av en gruppe hvor politiet har grunnlag for å gripe inn overfor enkelte i gruppen senker terskelen for inngrep sammenliknet med helt utenforstående (eksempelvis andre ungdommer på stasjonen). Det kandidatene som ser at det kan være grunn til å ikke holde tilbake alle ungdommene bør honoreres for dette.

Uavhengig av hvem kandidatene velger å anholde må kandidatene drøfte om anholdelsen er nødvendig og forholdsmessig (§ 6). Når det gjelder spørsmålet om nødvendighet er det et sentralt poeng at anholdelse er at av de minst inngripende virkemidlene politiet har til disposisjon. Hvis man først konkluderer med at det er adgang til å gripe inn vil det i utgangspunktet ikke finnes mindre inngripende virkemidler enn en kortvarig anholdelse, og dermed er kravet om minste middel oppfylt. Når det gjelder spørsmålet om forholdsmessighet vil relevante argumenter være at en kortvarig anholdelse er lite inngripende og at det å avverge vold er et tungtveiende hensyn.

Kandidater som konkluderer med at vilkårene for inngrep ikke er oppfylt bør honoreres hvis de subsidiært drøfter hvem som kunne vært anholdt hvis vilkårene hadde vært oppfylt.

Noen kandidater kan trekke inn andre rettslige grunnlag for en tilbakeholdelse. En mulighet er straffeprosessuell pågripelse. Det er få holdepunkter for at vilkårene for pågripelse er oppfylt. Kandidater som drøfter dette inngående bør trekkes. Et annet alternativ, som gjelder de yngste ungdommene, er tilbakeholdelse som en innledning til tiltak etter pl. § 13 om inngrep overfor barn. Dette vil vært en aktuell hjemmel, men den er ikke omfattet av pensum. Det skal derfor ikke trekkes for å utelate denne bestemmelsen, men det kan honoreres for å nevne den. Et tredje alternativ er tilbakeholdelse for kontroll av personalia, som har hjemmel i strl. § 162 (jf. pl. § 10). Bestemmelsen er ikke pensum. Det skal ikke trekkes for å utelate denne, men det kan gi et pluss å nevne den.

Noen kandidater vil kunne kommentere hvilket spor patruljen er i, selv om det ikke er stilt spørsmål om det, fordi temaet er sentralt i pensum. Det skal ikke trekkes for å unnlate å problematisere dette, men en kortfattet og fornuftig betraktning kan honoreres.

Spørsmål 2

Har patruljen adgang til å iverksette disse tiltakene, og i så fall overfor hvem? Drøft om de rettslige vilkårene for tiltakene er oppfylt? Du kan avgrense til å drøfte de antatt mest egnede tiltakene.

Kandidatene blir bedt om å vurdere følgende tiltak: nekte ungdommen å oppholde seg i området, visitere dem, ta fra dem stikkvestene, ta "gullklokkene", ta balltreet hvis de finner det, å kjøre de yngste hjem og pålegge dem å bli hjemme, å sjekke mobilene deres – og å innbringe ungdommene. Innbringelse er regulert i pl. § 8 og § 9, men det er ingen holdepunkter for at § 9 er aktuell fordi ingen av ungdommene er beskrevet som ruspåvirket. For de øvrige tiltakene er det pl. § 7 som er det naturlige utgangspunktet for vurderingen.

Kandidatene må både vurdere om vilkårene for å gripe inn med hjemmel i § 7 er oppfylt, om det aktuelle tiltaket har hjemmel (i § 7) og om det er nødvendig og forholdsmessig å iverksette tiltaket for de ulike ungdommen. I og med at vilkårene for å gripe inn med hjemmel i § 7 er de samme for alle tiltak bestemmelsen åpner for, kan kandidatene bygge på de vurderingene de gjorde under forrige spørsmål. I dette spørsmålet forventes det i større grad at kandidatene ser at det må skje en mer individuell vurdering av hvilke tiltak som er aktuelle for de ulike ungdommene. Kandidater som konkluderer med at grunnvilkårene for å gripe inn gjennomgående ikke er oppfylt bør foreta subsidiære drøftelser av hvilke virkemidler som er aktuelle forutsatt at grunnvilkårene var oppfylt.

Man kan disponere svaret på ulike måter. Det er uten betydning hvordan svaret er disponert så lenge de rettslige spørsmålene blir presentert ryddig. Det forventes ikke en inngående drøftelse av alle tiltakene, men at enkelte tiltak blir drøftet grundig.

Tiltaket å nekte ungdommen å oppholde seg i området.

Dette tiltaket vil omfattes av tiltakene "bortvise" og "forby opphold i bestemte områder" i § 7. Dette bør kandidatene finne uten noen nærmere drøftelser. Når det gjelder spørsmålet

om vilkårene for inngrep etter § 7 er oppfylt, kan kandidatene vise til tidligere drøftelser. Hvis det er forhold de ikke har drøftet tidligere bør det skje her.

Et sentralt spørsmål er om oppholdsforbud er et aktuelt tiltak for alle ungdommene. Spørsmålet bør i utgangspunktet drøftes og få samme konklusjon som spørsmålet om anholdelse/tilbakeholdelse. Det finnes argumenter både for å gi oppholdsforbud til alle og for å bare gi det til utvalgte (se spørsmål 1).

Kandidatene må drøfte nødvendigheten og forholdsmessigheten av et oppholdsforbud uansett hvem de velger å gi et slikt pålegg. Gode kandidater vil problematisere hva man oppnår med å gi et oppholdsforbud. Dette blir rettslig sett en del av spørsmål egnethetselementet i nødvendighetskravet. Det er ikke åpenbar hvordan et oppholdsforbud kan bidra til å redusere mulighetene for narkotikaomsetning, besittelse av våpen og vold. Det kan kanskje bidra til større opplevd trygghet i området, men det kan bare tillegges begrenset vekt. Kandidatene bør holde effekten av oppholdsforbud opp mot ulempene det representerer (forholdsmessighet). Kandidatene bør også drøfte omfanget og varigheten av oppholdsforbudet med utgangspunkt i kravene om nødvendighet og forholdsmessighet. Gode kandidater får frem at omfattende oppholdsforbud er mer effektive (nødvendige), men mer belastende (og derfor utfordrer forholdsmessigheten). Eventuell oppholdsforbud bør ikke omfatte for store områder og det skal argumenteres godt for at de skal være ut over en natt eller et døgn.

Tiltaket å visitere ungdommen.

Tiltaket "visitere person" er direkte nevnt i § 7. Dette bør kandidatene finne uten noen nærmere drøftelser. Når det gjelder spørsmålet om vilkårene for inngrep etter § 7 er oppfylt, kan kandidatene vise til tidligere drøftelser. Hvis det er forhold de ikke har drøftet tidligere bør det skje her.

Kandidatene bør få frem hva de vil oppnå med visitasjonen - hva de leter etter. Dette er avgjørende for vurderingen av om visitasjon er nødvendig og forholdsmessig (§ 6), som det forventes at kandidatene drøfter. Det mest nærliggende å lete etter er narkotika og våpen, men det kan også være aktuelt å se etter utbytte fra straffbare handlinger (med tanke på beslag og inndragning). Et sentralt spørsmål er om visitasjon er et aktuelt tiltak for alle ungdommene. Her bør kandidatene skille mellom de ulike ungdommene, basert på kravene om nødvendighet og forholdsmessighet i § 6. Visitasjon for å finne våpen fremstår som nødvendig overfor alle ungdommene hvis målet er å finne våpen (eller narkotika). Det er vanskelig å tenke seg andre og mindre inngripende måter å finne våpen på. Spørsmålet er om det er forholdsmessig å visitere alle fordi to personer er observert med våpen og noen i gruppen har tilbudt en forbipasserende narkotika. Det at gruppen opptrer samlet og at mange i gruppen har med bager uten noen åpenbar grunn tilsier at det er et grunnlag for å mistenke flere, og dermed vil det fremstå som mer forholdsmessig å visitere alle. På den annen side er det å bli visitert på offentlig sted forholdsvis inngripende, og særlig hvis det ikke bygger på en konkret mistanke. Det er mulig å konkludere med at alle eller noen få skal visiteres. De som konkluderer med at det ikke er grunnlag for visitasjon bør begrunne dette godt. Som ellers er drøftelsen viktigere enn konklusjonen.

Gode kandidater vil problematisere hvor grundig visitasjonen bør være. Kravene om nødvendighet og forholdsmessighet tilsier at visitasjonen begrenses seg til en gjennomgang av (ytter)klær og sekker/bager.

De gode kandidatene vil se at det kan være grunnlag for å bruke straffeprosessuelle tvangsmidler, det vil si ransaking (strpl. § 195). Det forventes ikke at kandidatene drøfter dette, men de som ser muligheten og nevner konsekvensene av å velge påtalesporet bør honoreres for det. Det er neppe grunnlag for å ransake etter våpen fordi den eneste konkrete observasjonen (som kan gi grunnlag for å si at det er skjellig grunn til mistanke) gjelder et "våpen" som det ikke er straffbart å ha med på offentlig sted. Hvis det er aktuelt å undersøke ungdommen for å lete etter narkotika vil strpl. § 195 være riktig hjemmel. Det å visitere med hjemmel i pl. § 7 for å stanse/avverge befatning med narkotika er et problematisk sporvalg. Det å lete etter utbytte av straffbare handlinger kan bare skje som en straffeprosessuell ransaking.

Tiltaket å ta stikkvester, "gullklokker" og balltre/våpen

Pl. § 7 åpner for å ta farlige gjenstander i forvaring. Det å ta balltre eller våpen vil klart omfattes av dette alternativet. Gullklokker og stikkvester er ikke farlige, men "blant annet-alternativet" i § 7 åpner for å ta også ikke farlige gjenstander i forvaring hvis det er relevant for å hindre ordensforstyrrelse, fare eller lovbrudd. Kandidater som ikke ser dette bør trekkes noe.

Når det gjelder spørsmålet om vilkårene for inngrep etter § 7 er oppfylt, kan kandidatene vise til tidligere drøftelser. Hvis det er forhold de ikke har drøftet tidligere bør det skje her. Det er selvsagt bare aktuelt å ta gjenstander i forvaring fra personer hvor patruljen har sett/funnet aktuelle gjenstander.

Det sentrale spørsmålet er om det er nødvendig og forholdsmessig å ta disse gjenstandene i forvaring. Her bør kandidatene få frem hva de vil oppnå med å ta gjenstandene i forvaring. Det å ta balltreet og eventuelt andre våpen i forvaring fremstår som svært egnet til å forhindre vold i den aktuelle situasjonen og derfor et klart nødvendig tiltak. Det vil også være forholdsmessig. Det er et lite inngrep ikke å få ha med balltre på byen og det må antas å være viktig for å unngå vold. Når det gjelder stikkvest og gullklokker er det langt mer åpent om det er nødvendig og forholdsmessig å ta dette i forvaring. Det å ta stikkvester kan kanskje redusere sjansen for at ungdommen bruker vold (fordi egenrisikoen blir større), men dette fremstår som en usikker gevinst. Ulempen er vanskelig å vurdere. Kandidatene skal derfor argumentere godt for å konkludere med at patruljen skal ta stikkvestene. Når de gjelder "gullklokkene" er gevinsten ved å ta disse i forvaring enda mer usikker. Det å ta disse fremstår mest som en forsøk på å straffe de sentrale medlemmene eller å ta fra dem utbytte fra straffbare handlinger. Pl. § 7 åpner verken å straffe eller å sikre verdier for inndragning. Sistnevnte må eventuelt skje ved straffeprosessuelt beslag (strpl. § 203).

De kandidatene som drøfter hvor lenge gjenstandene skal tas i forvaring bør honoreres for det. Pl. § 7 åpner som klar hovedregel bare for kortvarig forvaring, og bare så lenge det er et behov (nødvendig). Forvaring over helgen fremstår som det mest naturlige.

Tiltaket å kjøre de yngste hjem og pålegge dem å bli hjemme.

Det første spørsmålet er om pl. § 7 åpner for disse tiltakene. De er ikke nevnt direkte i bestemmelsen, men kandidatene bør drøfte om de ligger innenfor "blant annet-alternativet". Tiltaket kjøre hjem vil trolig omfattes av "blant annet-alternativet" fordi det ligner på tiltak som er nevnt (blant annet fjerning, bortvisning og oppholdsforbud) og ikke er vesentlig mer inngripende. Det å pålegge ungdommene å bli hjemme faller derimot utenfor § 7. Det ligner ikke i samme grad på tiltak som er nevnt i § 7. Det vil også være mer inngripende enn f.eks. bortvisning/fjerning. Pålegg om å bli hjemme har derfor ikke tilstrekkelig hjemmel i lov.

Kandidater som konkluderer med at ungdommene skal kjøres hjem må drøfte nødvendigheten og forholdsmessigheten av dette tiltaket. For ungdom på 14-16 år er det gode argumenter for at de ikke bør henge med kriminelle grupperinger om kvelden/7natten. Det kan oppleves inngripende, men gevinsten ved tiltak må regnes som betydelig (forutsatt at det finnes noen ansvarlige voksne hjemme). Hvis noen kandidater konkluderer med å pålegge ungdommene å bli hjemme bør de drøfte nødvendigheten og forholdsmessigheten i tiltaket.

Pl. § 13, som ikke er pensum, åpner for hjemkjøring i visse situasjoner. Dette kan være et argument for at adgangen er uttømmende regulert i § 13 (lex specialis) eller det kan være et argument for at denne typen tiltak kan være nødvendige og forholdsmessige. De som ser disse poengene bør honoreres. Det forventes ikke at kandidatene drøfter pl. § 13, men det kan gi et pluss å nevne den.

Tiltaket å sjekke mobilene.

Det sentrale spørsmålet er om dette tiltaket omfattes av pl. § 7. De er ikke nevnt direkte i bestemmelsen, men kandidatene bør drøfte om de ligger innenfor "blant annet-alternativet". Tiltaket har visse likheter med visitasjon, men likner mer på gransking av datasystem/informasjonsbærer (strpl. kap. 12) og må regnes som vesentlig mer inngripende i og med at det kan gi tilgang til vært mye privat informasjon. Kandidatene bør konkludere med at det ikke er adgang til å sjekke mobilene med hjemmel i politiloven. De som nevner at det kan være adgang gjennom reglene om ransaking og gransking i straffeprosessloven bør honoreres for det. Det forventes ikke at kandidatene drøfter dette nærmere.

Hvis noen konkluderer med at det er adgang til å sjekke mobilene bør de tydelig få frem hva de vil oppnå med det. Det er ikke åpenbart at det å sjekke mobiler bidrar til å avverge vold, våpenbesittelse eller narkotikaomsetning. Dette utfordrer kravet om nødvendighet. Videre vil dette tiltaket lett bli regnet som uforholdsmessig fordi det er inngripende og har usikker gevinst.

Innbringelse.

Innbringelse er regulert i pl. §§ 8-9, som begge er pensum. Innbringelse er et lite aktuelt tiltak i denne situasjonen. Det er ingen holdepunkter for at ungdommen er ruset/beruset, og dermed er § 9 uaktuell. Det kan tenkes innbringelse etter § 8 nr. 1 hvis man betrakter ansamlingen som en ordensforstyrrelse i seg selv. Det er en tvilsom konklusjon og

innbringelse på dette grunnlaget må uansett regnes som både unødvendig og uforholdsmessig etter pl. § 6.

Innbringelse etter § 8 nr. 2 eller nr. 3 forutsetter at patruljen har gitt et pålegg eller har bedt om personalia. Det er ingen holdepunkter for dette.

Man kan i teorien tenke seg innbringelse etter § 8 nr. 4 fordi det like forut har vært forsøk på salg av narkotika, men innbringelse på dette grunnlaget fremstår som klart unødvendig og uforholdsmessig.

Kandidatene bør ikke komme til at det er grunnlag for å innbringe og bør ikke ha omfattende drøftelser av dette. De som kort kommenterer (den manglende) adgangen til innbringelse bør imidlertid honoreres for det.

Spørsmål 3

Endrer det på hva patruljen har rettslig adgang til å gjøre og hva de bør gjøre i situasjonen?

Spørsmålet bygger videre på spørsmål 1 og 2. Det at fire personer i gjengen bare er 14 år kan ha betydning på flere måter:

For det første medfører det at de ikke kan straffes for eventuelle lovbrudd fordi de er under den kriminelle lavalder (strl. § 20). Politiet kan likevel iverksette etterforskning (strpl. § 224). Dette er ikke omfattet direkte av pensum, men de som nevner dette kan honoreres for det.

For det andre medfører det at ikke alle straffeprosessuelle tvangsmidler kan brukes fordi kravet om skjellig grunn til mistanke også omfatter skyldene etter strl. § 20. Dette gjelder likevel ikke de mest aktuelle tvangsmidlene i dette tilfellet; ransaking og beslag. I strpl. § 196 fremgår det direkte at det er adgang til å ransake også personer under 15. Når det gjelder beslag kommer det ikke direkte til uttrykk i loven (men det gjør heller ikke kravet som skjellig grunn). Det er ikke forventet at kandidatene trekker frem dette fordi det ligger utenfor pensum og fordi bruk av straffeprosessuelle tvangsmidler har begrenset aktualitet. Kandidater som nevner det kan likevel honoreres noe.

For det tredje har lav alder betydning for vurderingen av nødvendighet og forholdsmessighet. På den ene side vil inngrep fra politiet mot så ung ungdom som klar hovedregel regnes som mer inngripende enn om tiltakene hadde vært iverksatt mot eldre ungdom og voksne. På den annen side kan det være enda større grunn til å gripe inn mot så ung ungdom fordi konsekvensene av å bli trukket inn i et kriminelt miljø kan være store. Det kandidatene som ser og evner å si noe fornuftig om dette paradokset bør honoreres for det. Noen kandidater kan allerede har drøftet alderens betydning for vurderingen av nødvendighet og forholdsmessighet. I så fall vil det være tilstrekkelig med en henvisning til tidligere drøftelser. Det forventes at kandidatene som et minimum nevner at lav alder har betydning for forholdsmessighetsvurderingen.

Det er verdt å merke seg at pl. § 7 (og §§ 8-9) kan brukes overfor personer under 15 år. Hvis noen legger til grunn at det ikke er adgang til dette må de trekkes for det.

Pl. § 13 som er en spesialbestemmelse om tiltak mot mindreårige åpner for at politiet kan "vise eller bringe hjem barn som driver omkring på egen hånd på offentlig sted etter kl. 22.00". Denne bestemmelsen "kan anvendes overfor barn som antas å være under 15 år" og er derfor aktuell for 14-åringene. Denne bestemmelsen er ikke pensum, men kandidater som kommenterer denne adgangen kan likevel honoreres noe.

Oppgave 2 – Råd til politimesteren

Oppgaven er med vilje formulert slik at den kan besvares på ulike måter. Sjangeren "notat" er neppe kjent for kandidatene og det stilles derfor ingen formalkrav til utformingen av teksten. Det avgjørende er at kandidatene viser evne til på et mer overordnet plan å vurdere rettslig handlingsrom og konsekvensene av ulike fremgangsmåter. Oppgaven inviterer også til å trekke inn flere perspektiver enn de rent rettslige. For å hjelpe kandidatene på vei er det nevnt fire temaer som bør omtales i notatet. Nedenfor er det listet opp hva som bør honoreres under de ulike temaene.

Hvilke inngrep/tiltak som kan være aktuelle for å stanse utviklingen, og de rettslige vilkårene for at disse inngrepene/tiltakene kan iverksettes.

- Her bør kandidatene vise at de kjenner til at politiet kan iverksette tiltak i to ulike spor: påtalesporet og politisporet, i praksis vil det si inngrep med hjemmel i henholdsvis straffeprosessloven og politiloven.
- Det forventes at kandidatene nevner aktuelle straffeprosessuelle tvangsmidler som pågripelse, ransaking og beslag og helt kort redegjør for vilkårene for å anvende disse.
- Det forventes videre at kandidatene nevner aktuelle inngrepshjemler i politiloven og kort nevner vilkårene for å anvende disse. Her kan de bygge på eller vise til besvarelsen i oppgave 1.
- Gode kandidater vil se at politilovens inngrepshjemler kan brukes når noe uønsket har intrådt (stansende) og før noe uønsket skjer (avvergende/forebyggende), og at den rettslige grensen ikke nødvendigvis er den samme (se mer under).

Hvilke rettslige konsekvenser valget av tiltak/inngrepsmåter har.

- Det forventes at kandidatene kort beskriver noen av konsekvensene av å velge henholdsvis påtalesporet og politisporet, herunder: ulike regelverk (hhv. Strpl. og pl.), ulike vilkår for inngrep (normalt strengere etter strpl.), ulik varighet av tiltakene (normalt lenger etter strpl.), ulik beslutningskompetanse (hovedregel hhv. påtale og politi), ulikt overordnet ansvar (hhv. Riksadvokaten og Justisministeren), ulikt når tiltak kan iverksettes (avvergende og stansende etter pl., etterfølgende etter strpl), ulike konsekvenser for de berørte (siktetstatus ved bruk av strpl.), ulik oppfølging for politi og påtale (straffesak når i påtalesporet).

- Essensen er at det er høyere terskel for å bruke straffeprosessuelle tvangsmidler, men det gir også tilgang til mer "kraftfulle tiltak".
- Gode kandidater vil få frem at den rettslige adgangen til å iverksette forebyggende (og i noen grad avvergende) tiltak i politisporet er mindre, sammenliknet med stansende tiltak. Dette skyldes både at det er få hjemler for å iverksette rent forebyggende tiltak, og at kravene om nødvendighet og forholdsmessighet vil heve terskelen for forebyggende/avvergende tiltak sammenliknet med stansende.

I hvilken grad valget av tiltak/inngrepsmåter kan få betydning for politiets rolle og samfunnsoppdrag.

- Kandidater som sier noe om motsetningen mellom hensynet til rettssikkerhet på den ene siden og hensynet til politiets effektivitet i møte med et alvorlig samfunnsproblem på den andre siden bør honoreres for dette.
- Kandidater som sier noe om risikoen for forskjellsbehandling og overkontroll av personer som ikke er en del av problemet, men som likevel kan være i målgruppen for tiltak, typisk minoritetsungdom som bor i de belastede områdene, bør honoreres for dette. Det har lenge vært en debatt om politiets kontroller, og i 2023 ble det gjennomført en pilotordning med kvittering for politikontroller i Oslo. Denne fikk mye medieomtale og problemstillingen bør derfor ikke være ukjent.
- Kandidater som sier noe om at "kraftfulle tiltak" fra politiet kan gå ut over tillitten hos publikum, og særlig de gruppene som rammes av tiltakene, bør honoreres for dette. Det hintes om dette i oppgaven når det står at ungdommene opptrer utfordrende mot politiet.
- Kandidater som sier noe om politiets rolle bør honoreres for dette. Politiet skal både være hjelper og håndhever (pl. § 1). Hvilke tiltak som iverksettes kan gjøre at den ene rollen blir for dominerende.
- Kandidater som sier noe om utfordringer knyttet til forebygging bør honoreres for dette. Forebygging er både nevnt i pl. § 1, i politiets 10 grunnprinsipper (prinsipp nr. 9: "Politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet), og forebygging er politiets primærstrategi. Men forebyggende tiltak har ofte en svak rettslig forankring, en usikker effekt, begrenset treffsikkerhet og et potensiale for å oppleves inngripende. Dette utfordrer både de rettslige kravene om nødvendighet og forholdsmessighet og det kan utfordre politirollen og tillitten hos publikum.

En anbefaling til politimesteren.

- Dette punktet er tatt med for å tvinge kandidatene til å gi uttrykk for sin egen vurdering.
- Det er uten betydning hva kandidatene anbefaler så lenge det er en logisk konsekvens av det de har skrevet tidligere i notatet.

Mars 2024

Kai Spurkland
Politiadvokat 2 ph.d.

[1] Ot.prp. nr. 22 (1994–95) s. 60–61.

[2] Utkast til lov om politiet med motiver, Auglend, april 1991 del V s. 65. Se også s. 68 om det tilsvarende begrepet "antas" i § 8 nr. 4.

[3] Ragnar L. Auglend og Henry John Mæland, Politirett, 3. utg., Gyldendal juridisk 2016, s. 746.

[4] Utkast til lov om politiet med motiver, Auglend, april 1991 del V s. 48. Se også Auglend, Ragnar L., Handleplikt, kommandomyndighet og lydighetsplikt i operativt politiarbeid, Gyldendal juridisk 2016, s. 554.